

ЗЕМЛЕРОБСТВО, РОСЛИННИЦТВО ТА АГРОЕКОЛОГІЯ

УДК: 338.43.01.631.153.3 (477.7)

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ (НА ПРИКЛАДІ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ)

В.О.УШКАРЕНКО – д. с.–г. н., професор, академік УААН,
В.В.МОРОЗОВ – к. с.–г. н., доцент,
О.В.МОРОЗОВ – к. с.–г. н., Херсонський ДАУ

Зернопродуктовий підкомплекс – стратегічний сектор природно – економічного продовольчого комплексу України, спираючись на який, можна вивести всю економіку із кризи. Основний напрямок динамічного розвитку зернового господарства – його інтенсифікація, розширене відтворення виробництва на основі науково – технічного прогресу [1].

Реформування економічних відносин в аграрному секторі народного господарства України не повною мірою торкнулося природокористування і охорони навколишнього середовища [4]. Визначення можливостей розвитку зернового господарства в умовах обмежених ресурсів вимагає відповідних методичних підходів до його аналізу, наукової оцінки конкурентних переваг зернового підкомплексу країни (параметрів попиту, факторів розвитку виробництва зерна і сервісних галузей, стратегії зернових господарств, їх структури, еколого – меліоративного стану агроландшафтів тощо).

Інтенсифікація системи землеробства та економічна ефективність виробництва тісно пов'язані між собою. Ефективність засвідчує результати розвитку сільськогосподарського виробництва, а інтенсифікація є способом досягнення ефективності і характеризує шляхи їх досягнення.

Критерій економічної ефективності перебуває у взаємозв'язку з законами землеробства і висвітлює ступінь їх реалізації. Закони землеробства – це закони природи, які розкривають необхідні, постійно повторювані закономірні зв'язки рослини із зовнішніми умовами. Кінцевим результатом цього процесу є сформований урожай [2].

Метою досліджень є визначення загальногосподарської (з позиції усього народного господарства) комплексної ефективності агропромислового комплексу.

Особливість сільськогосподарського виробництва полягає в тому, що головним, незамінним засобом виробництва є земля, а критерій ефективності має відображати оптимальне використання земельних ресурсів. Тому для сільського господарства критерій ефективності слід формулювати як збільшення обсягів і підвищення якості необхідної суспільству сільськогосподарської продукції, одержаної з одиниці виробничої площі за мінімальних затрат на одиницю продукції і поліпшення використання земельних ресурсів [1].

В усі часи на першому плані була економічна ефективність землекористування. У сучасних складних як з економічного, так із екологічного боку умовах, назріла об'єктивна потреба надати пріоритет еколого – економічній ефективності у прийнятті господарських рішень. Відтворювання природи усе більше стає економічним процесом. А успішне функціонування сучасного аграрного сектору з урахуванням раціонального використання земельних ресурсів і охорони навколишнього середовища обов'язково повинно припускати інтегрування методів регулювання природних, соціальних і економічних процесів у єдину методологічну концепцію управління складними агроекосистемами [5].

Економічна й екологічна ефективність у наукових дослідженнях, що проводились раніше, розглядалися як окремі категорії, однак в останні роки накреслилась тенденція до вивчення і узагальнення економіко – екологічної ефективності використання земельних ресурсів як окремої економічної категорії [3].

Ефективність системи землеробства як комплексу організаційно – економічних, технологічних, технічних та соціальних заходів з більш інтенсивного використання сільськогосподарських угідь проявляється в одержанні максимальної кількості продукції з кожного гектара землі за мінімальних затрат матеріальних і фінансових ресурсів [1].

Виражається вона натуральними та вартісними показниками і визначається як відношення вартості валової продукції рослинництва до добутку площі сільськогосподарських угідь на їх кадастрову оцінку в балах.

$$E_{ВП} = \frac{ВП}{S_y \times K_{\sigma}}; \quad (1)$$

де $E_{ВП}$ – ефективність системи землеробства по валовій продукції, ум.бало-га (умовні бало - гектари);

$ВП$ – валова продукція, ц;

S_y – площа умовної ділянки сільськогосподарського підприємства, району, області, визначена шляхом перерахування площ оранки, сіножатей та пасовищ в умовну оранку, за відповідними коефіцієнтами;

$K_{\bar{o}}$ – кадастрова оцінка оранки в балах;

Комплексна оцінка ефективності системи землеробства за валовою продукцією може бути визначена за формулою:

$$E_{30} = \frac{\sum_{i=1}^n ВП_i \times K_i}{S_y \times K_{\bar{o}}}; \quad (2)$$

де E_{30} – комплексна ефективність системи землеробства за валовою продукцією в умовних зернових одиницях, ум.бало – га;

$ВП_i$ – обсяг i – го виду продукції, ц;

K_i – коефіцієнт переведення i – го виду продукції в умовні зернові одиниці.

Показники ефективності системи землеробства за валовою продукцією в Скадовському, Голопристанському та Каланчацькому районах за період 1998 – 2001 рр. наведені на рис. 1, 2, 3.

Порівняльна оцінка ефективності окремих варіантів системи землеробства за її основними ланками дає можливість визначити найоптимальніший варіант для даного господарства, району чи області. Найбільша інтенсивність системи землеробства за валовою продукцією у Скадовському, Голопристанському та Каланчацькому районах спостерігається для озимої пшениці, ярого та озимого ячменю.

Оцінка комплексної ефективності агропромислового комплексу свідчить, що найбільш ефективною є система землеробства у Скадовському районі. Це зумовлено як більш високим врожаєм зернових, так і більш інтенсивним використанням земельних ресурсів. Лінія тренду вказує на незначний, але сталий розвиток зернового господарства Південного регіону (рис. 4).

Висновки:

1. Для реалізації екологічних пріоритетів в аграрному секторі необхідне посилення дії економічних важелів стимулювання раціонального природокористування в господарському механізмі, на основі розробки інструментарію наскрізних (єдиних для всіх структу-

рних рівнів) еколога – економічних оцінок. Таким показником може бути ефективність системи землеробства за валовою продукцією.

2. Науково обґрунтований показник економічної ефективності доцільно розглядати в системі еколога – економічного моніторингу, як узагальнюючий показник результативності агропромислового комплексу. А комплексний еколога – економічний підхід з урахуванням використання земельних ресурсів, дозволяє інтегрувати як економічні показники (розмір валової продукції), так і кількісну та якісну характеристику земельних ресурсів (розподіл земельного фонду та кадастрова оцінка земель) у єдину методологію концепції управління складними агроекосистемами.

3. Економічна ефективність, як узагальнюючий показник агропромислового комплексу, може бути використана на агрополітичному рівні, де доцільні такі напрями діяльності:

- інформаційно – аналітична підтримка прийняття рішень (створення бази даних);

- інформаційне обслуговування органів виконавчої влади (забезпечення сучасної просторової інформації і інформаційні технології управління агропромисловим комплексом);

- регулярний аналіз і прогноз ситуації на зерновому ринку з урахуванням природничого, економічного та соціального ризику (моніторинг);

- економічне і екологічне регулювання земельних відносин при зміні форм землекористування та землеволодіння з урахуванням екологічної стійкості агроландшафту та економічної ефективності;

- розробка та фінансування державних цільових програм.

4. Комплексна оцінка ефективності системи землеробства за валовою продукцією, в комплексі з іншими показниками є неодмінною умовою розробки концепції раціонального природокористування і подальшого функціонування екологізованого суспільного виробництва, а саме **економічної оптимізації агроландшафту**.

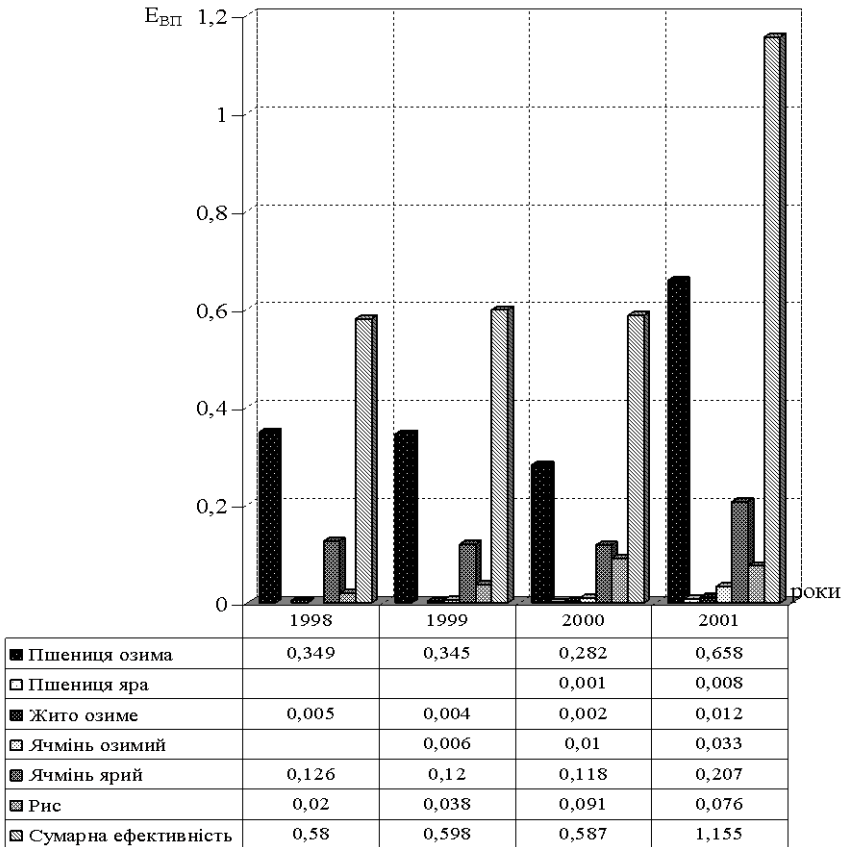


Рисунок 1. Комплексна оцінка ефективності системи землеробства за валовою продукцією у Каланчацькому районі

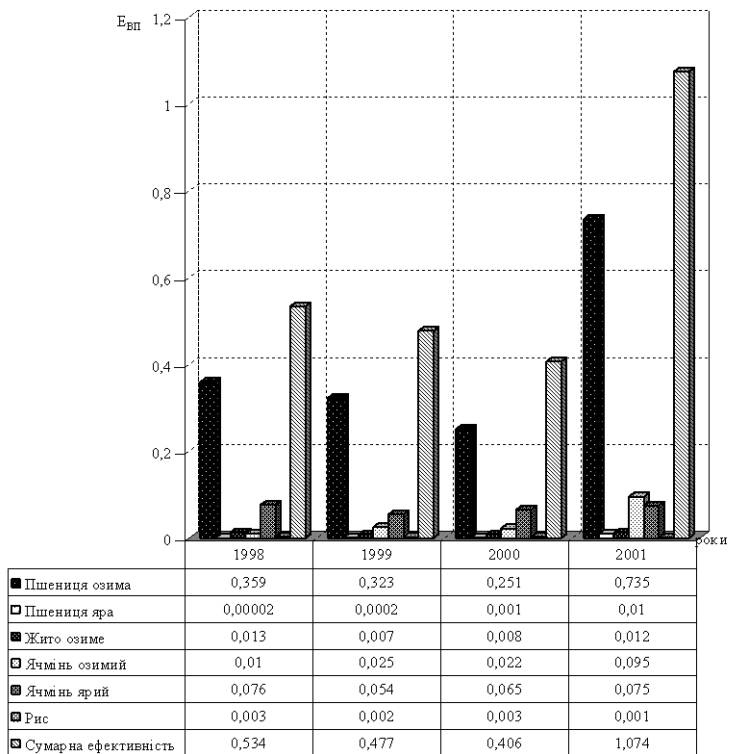


Рисунок 2. Комплексна оцінка ефективності системи землеробства за валовою продукцією у Голопристанському районі

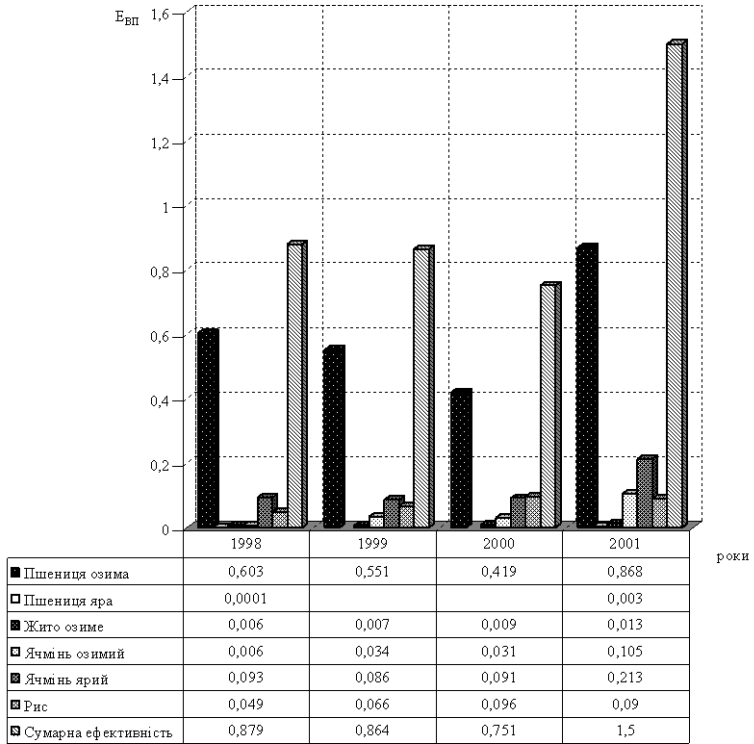


Рисунок 3. Комплексна оцінка ефективності системи землеробства за валовою продукцією у Скадовському районі

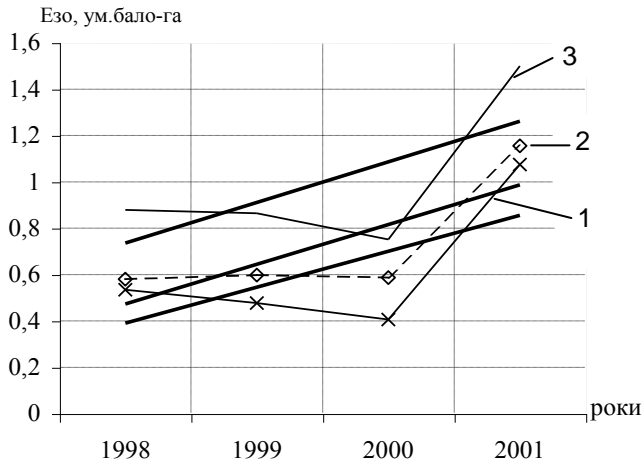


Рисунок 4. Комплексна оцінка ефективності системи землеробства за валовою продукцією: 1 – Голопристанський район; 2 – Каланчацький район; 3 – Скадовський район.

Список використаних джерел:

1. Лобас М.Г. Развитие зернового хозяйства Украины. – К. НВАТ “Агроинком”. – К. 1997. – 247 с.
2. Лысогоров С.Д., Ушкаренко В.А. Орошаемое земледелие. – 5 – е изд., перераб. и доп. – М.: Колос, 1995. – 447 с.: ил. – (Учебник и учеб. пособия для студентов высш. учебн.).
3. Борщевський П.П., Чернюк М.О., Заремба .М., Коренюк П.І., Князьков О.П. Підвищення ефективності використання, відтворення і охорони земельних ресурсів регіону. –К.: Аграрна наука, 1998. – 240 с.
4. Царенко О.М. Еколого-економічні проблеми розвитку агропромислового виробництва. – К.: Вища школа, 1998. – 294 с.
5. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С., Коваль Я.В., Новоротов О.С., Паламарчук М.М. Природно – ресурсний потенціал сталого розвитку України. – Київ, РВПС України, 1999. – 716 с.